

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X
e-I S S N 2 6 6 9 - 2 4 4 9

Archivum Lithuanicum 25

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 25

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2023

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA

PROF. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

AKAD. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

PROF. HABIL. DR. *Pēteris Vanags* (kalbotyra / linguistics),
LATVIJAS UNIVERSITĀTE, RĪGA,
STOCKHOLMS UNIVERSITET

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Wiesław Wydra* (filologija / philology,
knygos istorija / book history),
UNIwersytet Adama Mickiewicza, POZNAŃ

© Lietuvos istorijos institutas, 2023

© Tekstų autoriai, 2023

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Ona Aleknavičienė

Biblijos skaitiniai iš Jono Bretkūno *Postilės* ir jo *Naujojo Testamento*
Lozorius Zengštoko *Evangelijose bei Epistolose* (1612) ○ 9

Anna Helene Feulner, Frank Goymann, Wolfgang Hock, Otso Vanhala

Register im älteren Baltischen:

Die Postillen des Altlitauischen und Altlettischen ○ 41

Markus Falk, Felix Thies

Die christlichen Grundgebete im Altlitauischen I. Das *Ave Maria* ○ 89

Mindaugas Šinkūnas

1724 m. rugpjūčio 9 d. įsakas dėl tvorų
ir jo vertėjas Christophoras Heinrichas Wegneris ○ 115

Inga Strungytė-Liugienė

XIX a. antrosios pusės Prūsijos Lietuvos protestantų knygos
su giesmių melodijomis skaitmenimis ○ 159

Roma Bončkutė

Aleksandro Guagninio ir Motiejaus Strijkovskio kronikos –
Simono Daukanto šaltiniai ○ 181

Giedrius Subačius

Simono Daukanto 1846 m. spaudinio *Gyvatų didžiųjų karvaidų* ortografija.
Palimpsestinės raidės ○ 195

Jurgita Venckienė

Aušros (1883–1886) kalbos pokyčiai ir redaktorių kalbinės nuostatos ○ 271

Reda Griškaitė

Pirmieji posukiliminiai metai Lietuvos istoriografijoje: kaip archeologus
keitė slavistai ir folkloristai. Piotro Bezsonovo atvejis (1865–1866 m.) ○ 297

Recenzijos (Reviews)

Inga Strungytė-Liugienė

Recenzuojama: Ona Aleknavičienė ir Grasilda Blažienė (par.)

Povilo Frydricho Ruigio gramatika Anfangsgründe einer Littauischen Grammatik, 1747;

Ona Aleknavičienė, Grasilda Blažienė, *Povilas Frydrichas Ruigys*, 2020 ○ 373

Axel Holvoet

Recenzuojama: Jurgita Venckienė (par.)

Petras Avižonis, *Lietuviška Gramatikėlė (1898–1899)*.

Bibliotheca Archivi Lithuanici 12, 2022 ○ 381

Roma Bončkutė

Recenzuojama: Vilma Bukaitė (sud., koment. ir rodykl. par.)

Jurgis Šaulys. Mano dienynas, 2022 ○ 385

Roma Bončkutė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius

Aleksandro Guagninio ir Motiejaus Strijkovskio kronikos – Simono Daukanto šaltiniai

Simonas Daukantas veikale *BUDA Senovės-Lėtuviū Kalnienū ir Zámajtiū* (1845, toliau – *Bd*) tris kartus pateikė nuorodą į Aleksandro Guagninio (Alessandro Guagnini dei Rizzoni, 1534 [1538]–1614) darbus, o skyriuje apie lietuvių charakterį¹, nors kai ką praleisdamas, *Bd* 72–78 pacitavo beveik visą „Ducatus Samogitiae“². Motiejaus Strijkovskio (Maciej Strykowski, Matthias Stricovius, Matys Strycovius, Matys Strykowičius ir kitaip, 1547–apie 1593) kroniką Daukantas *Bd* nurodė tris kartus (*Bd* 109, 149, 200), o du kartus kritiškai atsiliepė, paminėdamas pavardę, bet nepateikdamas nuorodos (*Bd* 85, 86).

Pirmame savo veikale *Darbay senuju Lituviu yr Zemaycziu* (1822, toliau – *Darbai*) Daukantas Guagninio nenurodė. Pirmą kartą juo rėmėsi Rygoje rašytame veikale *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA* (~1831–1834, toliau – *IZ*). Antrą kartą Daukantas grįžo prie Guagninio Sankt Peterburge apie 1837–1838³. Užrašų knygoje *Marguminai* (toliau – *Ma*) išvertė beveik visą tekstą apie Žemaitijos kunigaikštystę, pavadino „Samogitia“ (*Ma* 151–155), jį vėliau panaudojo rašydamas *Bd*. Paskutiniame veikale *Pasakojimas apei Wejkałus Lietuviū tautos senowie* (~1850–1854, toliau – *Pasakojimas*) Daukantas Guagninio jau nenurodė, bet, kaip ir *Darbuose* bei kituose veikaluose, citavo Strijkovskį.

1580 m. Strijkovskis laimėjo bylą prieš Guagninį dėl veikalo *Sarmatiae Europaeae descriptio* (*Europos Sarmatijos aprašymas*, 1574–1578, toliau – *SED*⁴) autorystės, o po to 1582 m. išėjusiame veikale *Ktora przedtym nigdy fwiãtłã nie widzianã. Kronika Polska Litewska / Zmodzka / y wfzyftkiey Ruffi Kijowskiey / Moskiewskiey* (toliau – *Kronika 1*) kaltino vieną italų jo kūrinių savo vardu paskelbus⁵. Šaltiniotyroje atsirado istorikus varginanti tema, kaip vertinti Guagninio darbą ir Strijkovskio kaltinimus⁶. Olegas Diaczokas mano, kad daugelio Lenkijos mokslininkų vertinimų objektyvumui įtakos vis dėlto turėjo nacionalinis aspektas⁷. Įdomu, ar Daukantas, žinodamas apie kalti-

¹ Žr. *Bd* 1–78.

² *Respublica* 1627a, 273–289.

³ Subačius 2021, 462.

⁴ Straipsnio autorei buvo prieinama 1581 m. leidimo, saugomo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, skaitmeninė versija.

⁵ *Kronika 1* [6] („Przedmowã“).

⁶ Žr. Jurkiewicz 2007, 71–90; Kuran 2011, 9–23; Wilgosiewicz-Skutecka 2012, 139–147; Diaczok 2012, 163–184.

⁷ Diaczok 2012, 163.

nimus plagiatu, sąmoningai rėmėsi Guagninio darbu, taip demonstruodamas savo „labai neigiamą, kietą nusistatymą lenkų istorikų atžvilgiu“⁸.

Giedrius Subačius naujausioje monografijoje *Simono Daukanto Sankt Peterburgo ortografija (1834–1846)* nurodo, kad Daukanto „Samogitia“, kuri vėliau kaip citata pateko į *Bd*, buvo „versta iš veikalų: REPUBLICA. Sine Status Regni POLONIAE, LITUANIAE, PRUSSIAE, LIVONIAE etc. diuerforum Autorum. LVGDVNI BATA-VORVM Ex Officina Elzeviriana. Anno 1627“⁹. Tačiau Daukantas nurodė, kad „II“ knyga, iš kurios jis cituoja Guagninį, prasideda „273“ puslapyje ir tęsiasi toliau („et seq.“): „Alexander Guagnini, Sauromatia Europea Lib. II. p. 273 et seq.“ (*Bd* 72, a) išnaša). Subačius mano, kad Daukantas nuorodoje apsiriko nurodydamas antrąją knygą „II“ ir jos pradžią puslapyje „273“¹⁰. Tyrėjo teigimu, Daukantas užrašuose *Išrašai iš knygų apie etnografiją ir istoriją in quoro 28* (toliau – *IKEL*, 1r–2v) nusirašinėjo Strijkovskį iš 1582 m. jo veikalų¹¹.

Šaltinių nustatymo problema kyla dėl to, kad Guagninio kronikos ir jos ištraukų leidimų būta palyginti daug, nors jis ir kaltintas plagiatu, o Strijkovskio kronikos pirmasis leidimas XIX a. buvo sunkiai gaunamas ir dėl blogos būklės beveik neįmanomas naudoti ir skaityti¹², matyt, todėl Daukantui nebuvo pavykę jo gauti ir jis rėmėsi XVIII a. išleistu leidimu.

Šio straipsnio tikslas – pasvarstyti, ar dviprasmiškas Guagninio kronikos autorystės vertinimas galėjo veikti Daukantą, ir jis tam tikrais istorijos rašymo laikotarpiais daugiau rėmėsi Strijkovskio veikalais; nustatyti, kuriais Guagninio ir Strijkovskio kronikų leidimais Daukantas rėmėsi.

1. GUAGNINIO IR STRIJKOVSKIO NUORODŲ DAUKANTO VEIKALUOSE DINAMIKA. Daukantas, Vilniuje rinkdamas medžiagą pirmajai istorijai, galėjo žinoti apie Strijkovskio kaltinimą Guagniniui plagiatu ir pergalę karaliaus Stepono Batoro teisme. Pirmasis universitete šaltinių istorinės kritikos klausimą iškėlė Joachim Lelevelis (Joachim Lelewel, 1786–1861). Jis 1815–1818 m. skaitė visuotinę istoriją, tapo žinomas kaip puikus šios srities žinovas ir puikus pedagogas, o kartu ir savo studentų draugas ir gynėjas. Nors Daukantas galbūt ir neturėjo galimybės išklausti pilno Lelevelio istorijos kurso¹³, bet su jo darbais buvo susipažinęs, citavo *Darbuose*¹⁴. Lelevelis 1819 m. rašytame darbe apie senovės Lenkiją minėjo Guagninį ir Strijkovskį¹⁵.

Jaunesnės kartos istorikai, matyt, dėl XIX a. viduryje kitaip suvokto teksto originalumo kaltinimus Guagniniui atnaujino. Ignacijus Danilavičius (Ignacy Daniłowicz, 1787–1843) buvo pirmasis, kuris pripažino Lietuvos teritorijoje parašytų kronikų

8 Ivinskis 1960, 22.

9 Subačius 2021, 192.

10 Subačius 2021, 192.

11 Subačius 2018, 66.

12 Kraszewski 1840, 420.

13 Merkys 1991, 34–35.

14 Lelevelis 1821 m. gegužę universiteto vadovybės sprendimu vėl pradėjo eiti profesoriaus pareigas. Istoriko studentai suplanavo ypatingą inauguracijos šventę, tačiau ji dėl

įvairių priežasčių neįvyko. Manoma, kad Adomo Mickevičiaus eilėraštis „Do Joachima Lelevela“ buvo parašytas profesoriaus sugrįžimo ir 1822 m. sausio 9 d. pradėto skaityti bendrosios istorijos kurso proga (Julkowska 2002, 93–94). Šio Mickevičiaus kūrinio progaiškumo kontekste ir Daukanto *Darbu* datą „1822“, manyčiau, galima būtų sieti su organizuota švente Leleveliui.

15 Lelewel 1821, 140, 152.

egzistavimą ir pabandė nustatyti jų ryšius, norėjo atskirti Lietuvos metraščius, paaiškinančius LDK kilme, nuo rusėnų metraščių, kurie aiškino Rusios atsiradimą. Jis lietuviškojo metraščio nuorašo *Latopisiec Litwy i kronika ruska* (1827) publikacijos komentaruose mini tik Strijkovskį¹⁶. Daukantas klausė Danilavičiaus krašto teisės istorijos kursą, tikėtina, galėjo išgirsti ir apie jo požiūrį į Guagninį.

Vis dėlto konkrečių faktų, kurie leistų aiškiai pasakyti, dėl kokios priežasties *Darbuose* Daukantas Guagninio nenurodė, neaptikta. Gali būti, jog dėl XIX a. pradžioje Vilniaus universitete vyravusio nepalankaus požiūrio į istorijos dėstymą šios srities knygų bibliotekoje tiesiog trūko.

Kaip rodo Strijkovskio vertinimas Daukanto *Darbuose*, jis autoriui priekaištavo ne dėl prolenkiškumo, bet, kaip ir daugelis, dėl medžiagos išdėstymo:

Pymásys Stryjkauskys gymyma Lenkas, budamas Warniuse Kanaunynku, surásze lenkyszkaý darbus Lituwiiu yr Zemaycziiu, <drauge> jaugé su darbays Lenku yr Gudu: dieltogy ira dydey ikirus skaytity, norentem žynoty darbus winu Lituwiiu yr Zemaycziiu (*Darbai* 8–9).

Kritiškai pasisakė ir dėl retorikos:

Daug gerésnyš [Kojalavičius] ira už Stryikauske: kaypogy yszguldymas darbu, skaystumas kałbos, ayszskumas žodžiu, nebgal buty gerésnyš niekokeme raszte; tayp, jog skaytitoj's parbiegdamas darbus pym kelu szymtu metu buwusius, tares szalyp jų bestowijš (*Darbai* 9).

Strijkovskis, priklausydamas nuo savo mecenatų, buvo pirmasis lenkų autorius, kuris Lietuvą apibūdino teigiamai, kaip savo šalį¹⁷, užuot vartojęs neutralius ar neigiamus posakius. Nors ir gimęs Lenkijoje, jis tapatino save su Lietuva, Žemaitija, tai lėmė daugelio jo prolietuviškų koncepcijų atsiradimą. Strijkovskis apgailestavo, kad Lietuva, neturėdama gudrių ir drąsių senatorių, po unijos pakliuvo beveik į nelaisvę¹⁸. Vis dėlto jam pavyko sujungti ir sutaikyti sarmatų ir lietuvių mitinę istoriją. Jis parodė, kad lenkų ir lietuvių bajorai savo kilme yra lygūs, taip patenkino lietuvių didikų užmojus. Strijkovskio dėka greitai paplito mitas apie romėnišką lietuvių kilme. Kronikininkas parodė, kaip svarbu kurti savo istoriją. Jo nubrėžti tautų skirtumai vėliau turėjo įtakos Lietuvos žemių bajorų istorinei sąmonei formuotis¹⁹. Be to, jis buvo vertinamas kaip panaudojęs retą medžiagą. Strijkovskio sukurta ilgą ir šlovingą istoriją turėjusios tautos, kuri priklausė ir lotyniškai kultūrai, koncepcija sutapo su Daukanto. Nors jis *Darbuose* ir *IZ* daug rėmėsi Alberto Vijūko-Kojalavičiaus (Vaitiekus Vijūkas-Kojalavičius, Wojciech Wijuk Kojalowicz, 1609–1677) tekstu, kuriame pastarasis buvo nurodęs, kad naujai sudėliojo iš Strijkovskio metraščių išrankiotą medžiagą²⁰, bet galbūt atsižvelgdamas į tradiciją, įvertindamas nuopelnus, citavo ir pirmtaką.

Daukantas žinias apie kaltinimus Guagniniui dėl plagiato turėjo galimybės atnaujinti, kai skaitė ir darė išrašus iš Juozapo Ignacijaus Kraševskio (Józef Ignacy Kra-

¹⁶ Žr. Daniłowicz 1827. Pirmą kartą šaltinis publikuotas *Dziennik Wileński* (1824).

¹⁷ Žr. Jučas 2002, 153.

¹⁸ *Kronika* 1 356.

¹⁹ Apie Strijkovskio pažiūras žr. Jučas 2002; Watson 2012, 37–38; Orzel 2018, 170–181.

²⁰ Vijūkas-Kojalavičius 1989, 43.

szewski, 1812–1887) veikalo *Wilno* (1840, t. 1)²¹. Autorius manė, kad Guagninis daug rėmėsi Strijkovskio medžiaga, nes mažai išmanė senąją LDK istoriją. Jis nurodė, kad Guagninio Lietuvos kunigaikščių genealogija buvo sudaryta Strijkovskio darbo *Góńiec cnoty* (1574) pagrindu²². Tačiau Kraševskis veikale *Wilno* ne kartą citavo ir Guagninio darbą kaip šaltinį; įvertino jo santūrumą formuluojant dažnai pasitaikančius Strijkovskio spėliojimus. Bet apibendrinamas jis sakė, kad Guagninis, naudodamas Strijkovskio medžiagą, įvykdė vagystę²³.

Mikalojus Malinowski (1799–1865), rengdamas naują Strijkovskio *Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi* leidimą²⁴, pasitelkė Kraševskio²⁵ ir Danilavičiaus²⁶ tyrimus, grįžo prie plagiatu klausimo ir savo įžanginiame žodyje²⁷ atmetė Guagninio teisę į kūrinį, nors žinojo kitų nuomonę, ją aptarė, buvo susipažinęs su abiejų autorių tekstų skirtumais kompozicijos ir literatūriniu požiūriu. Malinowski apkaltino italą pasinaudojus pavaldinio tyrimu, nors pažymėjo, kad tekstas nėra identiškas²⁸.

Daukantas buvo išgijęs 1846 m. Malinowski parengtą Strijkovskio kronikos leidimą ir iš jo citavo *Pasakojime*, kuriame Guagninio veikalo nebenurodė. Vis dėlto manytina, kad Daukanto Guagninio (ne)citavimo dinamika sietina ne su plagiatu istorija. Primintina, kad *Pasakojimą* Daukantas užbaigė su Vytauto valdymo periodo pabaiga, o *IZ, Bd* Daukantas Guagninį nurodė aptardamas XVI a. įvykius; juo rėmėsi aprašydamas lietuvių ir žemaičių būdą bei gyvenosenos ypatumus, o šiai temai *Pasakojime* skirta perdėm mažai dėmesio, be to, remtasi naujesniais šaltiniais.

2. STRIJKOVSKIO IR GUAGNINIO DARBAI – DAUKANTO ŠALTINIAI. Kaip minėta, XIX a. pradžioje Strijkovskio *Kronika 1* buvo ir blogos būklės, ir sunkiai prieinama. Daukantas *Darbuose* minėdamas Strijkovskį (10 kartų) arba iš viso nurodė nežymėjo (4 kartus), arba nurodė tik pavardę („Strykawski“ *Darbai* 107), rečiau – knygą („Strykowski Kro. Lit. K. IV.“ *Darbai* 253; „Strykowski. Kron. Litew. K. VI.“ *Darbai* 823), knygą ir skyrių („Strykowfkis. Kron: Lit. K. X rod. VI.“ *Darbai* 598). Vieną kartą jis pacitavo ir nurodė puslapį: „Strykawskis Kron. Lit. k. 529“ (*Darbai* 862). Šias nuorodas palyginus su *Kronika 1*, matyti, kad Daukantas *Darbuose* rėmėsi ne pirmuoju leidimu²⁹, bet Franciszeko Bohomoleco (1720–1784) rinkinio *Zbiór dziejopisów polskich we czterech tomach* antruoju tomu, kuris skirtas Strijkovskiui – *Kronika Macieia Strykowskiego, niegdys w Krolewcu drukowana teraz znowu z przydaniem historyi panstwa rossyiskiego przedrukowana* (toliau – *Kronika 2*). Bohomolecas, kuris kroniką laikė Strijkovskio darbu³⁰, antraštėje nepateikė originalo pavadinimo pradžios *Ktora*

21 Vertimas į lietuvių kalbą: Kraševskis 2014.

22 Kraszewski 1840, 454.

23 Kraszewski 1840, 422–425.

24 Strykowski 1846.

25 Malinowski 1846, 17–18, 24, 27–28.

26 Daniłowicz 1846, 31–63.

27 Malinowski 1846, 1–30.

28 Malinowski 1846, 22.

29 Vytautas Merkys „Šaltinių ir literatūros, paminėtų S. Daukanto veikalų išnašose, sąrašė“ nurodė: „Strykowski Osostewi-

ciusz Macieia, Kronika Polska, Litewska, Zmodzka y wszystkiej Rusi, Krolewec, 1582 [1766]“ (Daukantas 1976, 734).

30 „Tam [Vitebske] napisał połacinnie Kfięgę Defcriptio Sarmatię Europeę, którą w niebytności potym Jego Gwagnin fobie przywałafzczył, y pod swoim imieniem wydał: ne co fię Strykowfki w wielu mieyfcach tey Kroniki wielce fię vfkarza“ (Bohomolec 1766, [2]).

przedtym nigdy fwiãttã nie widziãttã, todėl Daukantas pilnã pavadinimã suþinojo tik iš Kraševskio priedo „O Strykowski i jego Kronice“³¹. Mat Daukantas užrašų knygoje iš Kraševskio išsirašė:

Wyszła ta Kronika mianowicie Litwę obchodząca z szumnym dodatkiem, że *nigdy jeszcze swiatła nie widziała*³², pod następującym tytułem malującym już, jak się nam zdaje, charakter autora i dzieła:

„Kronika polska litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Kijowskiej, Moskiewskiej, Siewierskiej Wolhinskiej, Podolskiej, Podgorskiej, Podlaskiej etc. etc. fol: 418[“] (*IHK* 2).

IZ šeštame skyriuje „Budas ir apsieiema Lėtuwiū ir Zemaitiū Senovie“ (*IZ* 25–31v) Daukantas, rašydamas apie senovės lietuvių aprangą, nuorodoje pateikė du autorius, Theodorą Lepnerį ir Strijkovskį: „Lepner Der Preus. Littauer, S. 64; Strykowski, Kron. Lit. k. 6, r. 12, s. 214“, o tekstas skamba taip:

Apdaras toksai iu buo, koki gal dar matite noris nuskarusi ont sukumpuses nu wargū ir nowiū Letuwes. Wira dėwėje trumpus myla ar marszkonę kōbōtus bey kelnes iki piedū ilgas; žėima skrāndas arba kailinus makaule kapuzū apōzei, wasara daugiaus po plaukū trusinięj, diržu apsiūsei ont kuriū pasijtas sziksznas makszniesę bredkraunis kōrulo. Austies daugiaus wizomis ne naginiemis, wasarwidiū trusaudao issikritioie po marszkiniu, basę, i karę eidamis ar kelaudamis meszkinū ar kirieiu apsiaute (*IZ* 25v).

Yra žinoma, kad Daukantas, rašydamas *IZ*, rėmėsi *Darbu* tekstu. Palyginę anksčiau cituotą *IZ* vietą apie aprangą su *Darbuose* esančiu senovės lietuvių aprangos aprašymu, matome, kad jie šiek tiek skiriasi, nesutampa ir šaltinių nuorodos:

Abdaras iu toksai buwa koki gal dar matity szenden nie kuriosy wyitosy ont sukumpusejs nu wargu Letuwejs ir Ziamaitiejs. Trumpus kobotus lig kėly, szyksznas dyržu apsyioususis, peiliu ožszykyszusis ir ilgas kelnes lig pinda diewiejy o wijzynoms arba naginioms austies. Kakla adara łayky, marszkiney su sygely ožsekty krutis dengi, numyi daugiau po plauku wajkszcziocy, i łauka ir kary eidamis meszkos kapuza apsymowy (*Darbai* 88–89).

Darbu išnašoje nurodyta „Tas patsai to patio wyito“ (*Darbai* 89). Pažvelgus į anksčiau cituotą nuorodą (*Darbai* 88), matyti, jog remtasi Augusto von Kotzebue „Kotzebue Preus. aelt Gesch. T. 1. K. 2.“ Kotzebue *Preußens ältere Geschichte*, pirmojo tomo, antrojoje dalyje skaitome:

Ihre Tracht ähnelte der heutigen Littauifchen. Der knappe Rock vom ledernen Gürtel umfchnallt, erreichte das Knie, der Ärmel die Fauf, das lange Beinkleid den Fußknöchel. Ungegerbte Thierhaut oder Lindenbaft bedeckte den Fuß, doch unbedeckt blieben Hals, Bruft, Kopf, der tetztere bisweilen durch eine fpitzzulaufende Pezmütze gewärmt oder gefchmückt³³.

Vadinasi, Daukantas, rašydamas *IZ*, iš naujo skaitė Strijkovskį, kaip rodo ir *IKEI* (1r–2v).

31 Kraszewski 1840, 417–477.

33 Kotzebue 1808, 52.

32 Išskirta autoriaus.

IZ aprašant lietuvių aprangą nurodyta, kaip matėme, „Strykowski, Kron. Lit. k. 6, r. 12, s. 214“ (25v) pažymėta ne tik knyga („6“), skyrius („12“), bet ir puslapio numeris „214“. Palyginus *Kronikos 1* ir *Kronikos 2* tekstus, matyti, kad Daukantas rėmėsi pastaruoju leidimu. Jis nuorodą pateikė į puslapį, kuriame tęsiasi poema apie Živinbudą Dausprungą „Ziwibund Dorsprungowicz z herbu Kitaurus albo Hipocentaurus, po Kiernufie Kunałowiczu Xiądz Litewfki, á Montwil Gynibutowic Zmodzkie Xiążę“³⁴:

Ubiory ich zwierzęce wżyftko byly z fkóry,
A maiętność na fobie co mogł nofić ktory.
Dom kuczka profym darnem nakryta, bot z łyka,
Zwierzęcy łeb obłupił, y wdział miafto fłyka,
Rzekłby był iż to wżyftko fą Herkulefowie,
Ktory to ono fkórę Lwią nofił na głowie,
By był widział ano nasz Zmudzin fwoię głowę,
Przybrał w Wilcze, w Niedwiedzie łbifko y Zubrowe (*Kronika 2* 214–215).

Kronikoje 1 poema taip pat yra šeštoje knygoje, bet septintame skyriuje³⁵, o minėta vieta apie aprangą – 249 puslapyje.

Kaip sakyta, *IKEI* 1r–2v yra išrašų, datuojamų apie 1828 m. ar kiek vėliau³⁶, iš *Kronikos 2*. *IKEI* Daukantas išsirašė:

Poymanemu Swiatoslawows Xiążę Pieczenigowski Kura arba Kures kazał głowę ściąg a z szczałbatki głowy iego dal sobie czasę uczynic i oprawiwszy żłotę dał text taki wyryc naniey Szukając czuzego swoje stracił: Stryi. K. 4. s. 122 (*IKEI* 1r).

O *Kronikos 2* 122 puslapyje skaitome:

Poimanemu Xiążę Piecinigowfkie Kura albo Kures rzeczony kazał głowę ściągć, á z fzczałbatki głowy iego dał fobie czafe uczynić, i oprawiwfzy żłotem, dał text taki na niey wyryć, SZUKAIĄC CUDZEGO SWOIE STRACIŁ (*Kronika 2* 122).

Ta pati vieta *Kronikoje 1* yra 129 puslapyje. Vadinasi, Rygoje Daukantas apie 1828 m. skaitė antrąjį Strijkovskio kronikos leidimą, Bohomoleco parengtą, darė išrašus ir juos panaudojo *IZ*. Palyginus *IKEI* išrašus ir *IZ* nuorodas, matyti, kad jos sutampa, todėl galima sakyti, kad Daukantas, rašydamas *IZ*, rėmėsi *IKEI Kronikos 2* išrašais. Todėl tikslintina, kad Daukantas, esą, užrašuose *IKEI* (1r–2v) nusirašinėjo Strijkovskį iš 1582 m.³⁷, o pildydamas *IZ* taip pat rėmėsi pirmuoju leidiniu³⁸. Galima tik pasakyti, kad Christine Watson nurodo, jog ji palygino keturis 1582 m. leidinius ir nustatė, kad esminių skirtumų nepastebėjo³⁹. Tad nėra tikėtina, jog Daukantas rėmėsi kažkokiu *Kronikos 1* leidimu, kur buvo kita struktūra ir paginacija.

IZ pabaigoje Daukantas, rašydamas apie lietuvių su „maskoliais“ kovas, mini Palubinskį ir Izborsko pilies užpuolimą (1569), jos igulos su vietininku Naščiokinu (Афанасий Фёдорович Нащокин, Злоба) praėmimą į nelaisvę, trumpai pastebi, kad

³⁴ *Kronika 2* 212–216.

³⁵ *Kronika 1* 246–250.

³⁶ Subačius 2018, 66.

³⁷ Subačius 2018, 66.

³⁸ Subačius 2018, 292, 448.

³⁹ Watson 2012, 16.

Ivanas (Rūstusis) už tai žiauriai atsikeršijo, o apie jo motyvus „Gwagnini sauo Sarmatijo gana aizske nupaisze“ (IZ 541r). Paminėjęs šį italų kronikininką, Daukantas nuorodos nepateikė. Nurodyta pavardės forma „Gwagnini“ ir turinys rodytų, kad Daukantas greičiausiai skaitė 1611 m. lenkišką kronikos leidimą⁴⁰.

Praėjus kiek laiko, Daukantas, užbaigęs rankraštį IZ, grįžo ir kitos spalvos rašalu tekstą dar papildė septyniais puslapiais apie senovės lietuvių gyvenimą ir papročius (IZ 547–551), kuriuos jau buvo aprašęs VI–XI skyriuose. Tekstą jis papildė ir Guagninio mintimis, bet ne iš 1611 m. lenkiškojo leidimo. Jis naudojo 1642 m. *Valstybių* serijos knygoje *Respublica, sive Status Regni Poloniae, Lituaniae, Prussiae, Livoniae etc.*⁴¹ paskelbtais įvairių autorių darbų apie Lenkiją fragmentais. Iš IZ pateiktų dviejų nuorodų „Respublica sive Stat. Regni Pol., Lituaniae, Prus. Livoni. Ex off: Elzeriana Lugd. Batavorum. 1642. C. VI. p. 246“ (IZ 548v) ir „In opere citato C. VII. p. 255. C. VII. p. 270“ (IZ 549v) suprantame, jog Daukantas rėmėsi Mykolo Lietuvio⁴² (Michalo Lituanus, tikrasis vardas Venclovas Mikalojaitis, apie 1490–1560), Guagninio⁴³ ir Jono Lasickio (Jan Łasicki, Lasicius, 1534–1599 ar 1602) tekstais⁴⁴.

Palyginus tarpusavyje tris *Valstybių* serijos leidinius (1627 [pirmąjį ir antrąjį leidimus] ir 1642), skirtus Lenkijos valstybei, matyti, kad labiausiai skiriasi pirmasis leidimas, iš kurio Daukantas vertė Guagninio „Samogitia“ (Ma 151–155) (žr. 1 lentelę).

<i>Respublica</i> 1627a	<i>Respublica</i> 1627b
EX ALEX. GVAGNINI SAVROMATIA EVROPAEA. <i>Sauromatia Europææ fitus</i> (227–377);	V. DE LITVANÆ GENTIS Origine & Moribus, ex Alexand. Guagnini Sauromatia Europæa (256–264);
<i>Ducatus Samogitiæ</i> (273–289).	VI. QUÆDAM AD LITVANIAM pertinentia, ex Fragmentis Michalonis Lituani (265–274);
	VII. DE DVCATUS SAMOGITIÆ, ex Alexand. Guagnino (274–291);
	VIII. IOANNIS LASICII Poloni DE DIIS SAMOGITARVM cæterorumque Sarmatarum (291–309).

1 lentelė. *Respublica* 1627 m. pirmojo (a) ir antrojo (b) leidimo Guagninio teksto išdėstymas

Iš 1 lentelėje pateiktų skyrių išdėstymo matyti, kad sudarytojas Johannesas de Laetas (Jan de Laet, Laetius, 1581–1649)⁴⁵ į antrąjį leidimą įtraukė naujų autorių,

⁴⁰ Gwagnini 1611.

⁴¹ *Respublica* 1642.

⁴² „VI. QVAEDAM AD LITVANIAM pertinentia, ex Fragmentis Michalonis Lituani“ (*Respublica* 1642, 246–254).

⁴³ „VII. DE DVCATV SAMOGITIAE ex Alexand. Guagnino“ (*Respublica* 1642, 255–270).

⁴⁴ „VIII. IOANNIS LASICII Poloni DE DIIS SAMOGITARVM caeterorumque Sarmatarum“ (*Respublica* 1642, 270–287).

⁴⁵ Teologas, istorikas ir geografas, Leideno

universiteto absolventas, studijų metu užmezgęs daug nacionalinio ir tarptautinio lygmens ryšių (pvz., mokėsi pas Josephą Justą Scaligerį; bičiuliavosi su Philippu Cluveriumi, Danieliu Heinsiusu ir Hugo Grotiusu). Po studijų viešėdamas Anglijoje de Laetas sugebėjo dar labiau išplėsti savo pažintis. 1620 m. tapo vienu iš Vakarų Indijos bendrovės steigėjų, užsiėmė tarptautine prekyba. Jis paskelbė keletą geografinės, teologijos ir filologijos mokslo darbų, iš viso – per 40. Žymiausias jo darbas

kurių tekstais atskyrė Guagninio Sarmatijos aprašymą. Pirmajame leidime Guagninio Sarmatijos aprašymas sudaro atskirą skyrių, o „Ducatus Samogitiæ“ yra tik poskyris. Antrajame leidime Guagninio aprašymas buvo išskaidytas, ir po skyriaus, kuriame aprašyta Lietuva, buvo įdėtas Mykolo Lietuvos tekstas, tik po to Guagninio Žemaitijos kunigaikštystės aprašymas, o toliau – Jono Lasickio ištrauka.

Antrajame *Respublica* leidime (1627b) buvo įdėta trumpa sudarytojo pratarmė „Adminitio. Ad lectorem reo Politicæ studiofūm“ (*Respublica* 1627b, 2–3), kurioje sakoma, jog tai antrasis leidimas („secundam editionem“), kuris buvo taisytas: „e prio-re enim quaedam exemimus, quæ minus ad infitutum noftrum facere videbantur, & in eorum locum alia magis opportuna fubftituimus, ut facile ex indiculo capitum per animadvertes“⁴⁶. 1642 m. leidime pakartotas antrojo leidimo šaltinių išdėstymas, bet nedėta antrojo leidimo pratarmė.

Daukantas *Bd*, kaip ir *IZ*, rėmėsi abiem autoriais: Guagniniu ir Strijkovskiu. *Bd* jis pačiame tekste paminėjo ir Strijkovskį, ir Guagninį. Daukantui nebuvo būdinga tekste minėti šaltinių autorių pavardžių. Jų nurodymas gali būti interpretuojamas kaip noras akcentuoti ne tik kurią nors idėją, bet ir atkreipti skaitytojų dėmesį į jos autorių. Strijkovskį, nors ir kritiškai, Daukantas *Bd* pamini du kartus, tačiau nuorodų į veikalą nepateikdamas:

kajpogi pats Stryikauskis pramīnēs Zámajtiū Dījwais szloutraži, rauga, priparszēs, bestījē, ant gało stōkōdamas jū wardū paraszē, iog Zamajtej 30 szimtū Dījwū senowie tōrieiusis (*Bd* 85).

Tajp kajp minawotas Strījkauskis Warniū Kanaunīkas wāziodamos po Zamajtiūs ir jū mīdu gerdamas, gīrdieį Zámajtiūs gījđant Tytys lejdo, tytis lejdo, neparmanīdamas jū kałbos paraszē Dīdis Ledo, buk buwēs, senowie koks Dījws Zamaitiū Dīdis Ledo wadīnamas i kōri szenden Lankū rasztnīkaj newen ištiepe; bet dar pasawīno, noris kou toudó žōdió iū kałboie nesz nie wens neparmano. Taj tas pats Stryikauskis sako tolaus, iog buwēs iū Dījwas Lelum po Lelum wadīnamas, kas nereg ir czē, iog toudó žōdió yra Lietuwiszko lelum par lelą, arba didū par dīdi (*Bd* 86).

Kitus tris kartus jo pavardė pateikta išnašose: „Strykowski Księga IV“ (*Bd* 109); „Strykowski Kron. ks. 4 s. 143“ (*Bd* 149); „Strykowski in l[oco] c[itato]“ (*Bd* 200).

Daukantas ir Guagninį, kaip ir Strijkovskį, pamini pristatydamas trumpą biogra-mą. Pirmą kartą minėdamas jį pavadina *prašalaičiu*, o pavardę nurodo išnašoje „Gwa-gnini Sauromatia Europea Lib. II. p. 273“ (*Bd* 16). Antrą kartą remdamasis pavardę nurodo ir tekste „Gwagninas“ (išnašoje: „Alexander Guagnīni, Sauromatia Europea Lib. II. p. 273 et seq.“ *Bd* 72). Trečią kartą pavadina *raštininku*, o išnašoje pateikia pavardę („Alexander Gvagnini in Sauromatia Europea L. II. p. 273“ *Bd* 227):

buvo *Nieuwe Wereldt ofte Beschrijvinghe van West-Indien (Naujasis pasaulis, arba Va-karų Indijos aprašymas)*, kurį 1625 m. išlei-do Leidene. Taip pat jis laikomas Elzevyrų leidyklos leistos *Valstybių (Respublica)* seri-jos redaktoriumi (sudarytoju) (žr. Groesen 2022, 561–575).

⁴⁶ „nes iš pirmojo pašalinome tam tikrus da-lykus, kurie atrodė mažiau naudingi mūsų sumanymui, ir į jų vietą kitus tinkames-nius įdėjome, lengvai juos iš turinio pava-dinimų matysi“.

(1) Praszalejtis Ziamajtiusi gywenós dar metusi 1540 sako, jog wissoje pasaulie nesso teip didej balto medaus kajp Ziamajtiuse (*Bd* 16).

(2) Cze dar pridórsió bęngdamas tou, kon Gwagninas rasztņikas gałop 16 ąmžiaus pasako sawo garsemī rasztņi, ape Kalnienus ir Ziamajtius, tarp kóriū pats gyweno ir wīs regieię (*Bd* 72).

(3) Wijnī tiktaj Ziamajtiū medņikaj arba szios dįynos Ziamajtej nekristijos ir nu Wakytiū gynies, nebgaudamis nienukór gėlžįjs noragus gėlžinius nu sawo žąmbiū sókałusis i ragotinės, o laukus sawo arę medio noragajs, kou dar didej wielaj tebdariusis, kajp rasztņikas sako (*Bd* 227).

Matome, kad Daukantas pavartojo tris italo kronikininko pavardės variantus, bet nuorodose įrašė tą patį veikalą ir puslapį. Palyginus su minėtais de Laeto trimis *Respublica* leidimais, matyti, kad *Bd* Daukantas rėmėsi pirmuoju 1627 m. leidimu, kur Žemaitijos aprašymas prasideda 273 puslapyje. Tad jis neapsiriko vienu puslapiu, kaip mano Subačius⁴⁷. Tyrėjas surado antrąjį leidimą, kur „nuo p. 274 Guagninio aprašyta Žemaitija“⁴⁸. Antrajame leidime šis skyrius yra pažymėtas „VII“ romėnišku skaičiumi ir vadinasi „DE DVCATU SAMOGITIAE, ex Alexand. Guagnino“⁴⁹. Subačius, palyginęs *Bd* Guagninio citatos ir „Samogitia“ (*Ma* 151–155) rašybą, pastebėjo, kad „po 5–7 metų rengdamas *Būdo* rankraštį tam vertimui Daukantas taikė naująją rašybą, tačiau praslydo ir nepakeistų ankstesnio rankraščio ortografijos bruožų“⁵⁰. Galima tik pastebėti, kad Daukantas, išvertęs Žemaitijos aprašymo beveik visą skyrių, *Ma* nepasižymėjo bibliografijos, bet *Bd* ji yra gana tiksliai nurodyta⁵¹. Tai rodytų, kad Daukantas ši seną leidinį galėjo turėti savo bibliotekoje.

Kaip buvo minėta, Daukanto *IJK* (2r–2v) yra išrašų iš Kraševskio knygos *Wilno* priedo „O Strijkowskim i jego Kronice“⁵². Daukantas palyginti mažai ką išsirašė. Daugiausia pasižymėjo iš priedo pabaigos (473–474), kur Kraševskis kritikuoja Strijkovskio Lenkijos istorijos pavyzdžiu aprašytą senosios Lietuvos respublikos kuni-gaikščių rinkimo tvarką. Šiuo požiūriu Daukanto ir Kraševskio nuomonės sutapo.

3. IŠVADOS. XVI–XVII a. sandūroje autorinėse LDK kronikose buvo sukurtas jos didingos praeities vaizdinys. Tiek Strijkovskio, tiek Guagninio veikaluose LDK pavaizduota kaip stiprus politinis vienetas, respublika, turėjusi talentingų valdovų, turtingą ir savitą kultūrą. Abiejų kronikose buvo svarbiausios XIX a. istorikams dėl jose panaudotos, tuo metu jau neprieinamos, medžiagos.

Didelę teritoriją apėmusio ir skirtingų etnosų gyvenamo regiono apibūdinimas Guagninio ir Strijkovskio kronikose atitiko Daukanto LDK istorijos sampratą, todėl abiejų

47 Subačius 2021, 192.

48 Subačius 2021, 192.

49 *Respublica* 1627b, 274.

50 Subačius 2021, 462.

51 Daukantas tik suklydo išnašoje nurodydamas „II“ knygą. Kaip matyti 1 lentelėje, Guagninio veikalo fragmentas prasideda p. 227, kur baigiasi Martyno Cromerio

(Marcin Kromer, Martinus Cromerus, 1512–1589) dvi knygas apimantis fragmentas (*Respublica* 1627a, 36–227). Todėl puslapio viršuje yra „POLONIA. LIB. II“; Daukantas „LIB. II“ neįsigilinęs suprato kaip Guagninio aprašymui priskirtiną.

52 Kraszewski 1840, 417–477.

autorių darbuose jis rado jo požiūrį atitinkančių koncepcijų. Ir nors buvo susipažinęs su Strijkovskio kaltinimais Guagniniui dėl plagiato, *IZ* ir *Bd* citavo abu autorius.

Guagninio ir Strijkovskio nuorodų Daukanto veikaluose tyrimas parodė, kad *Darbuose*, *IZ*, *Bd* ir to periodo užrašų knygose Strijkovskio veikalas cituojamas iš 1766 m. leidimo, kurio struktūra ir teksto pateikimas skyrėsi nuo pirmojo (1582) leidimo.

Daukantas Guagninio „*Ducatus Samogitiae*“ vertė iš Johannes de Laeto sudarytos knygos *RESPUBLICA, Siue Status Regni POLONIAE, LITUANIAE, PRUSSIAE, LIVONIAE, etc. diuerforum Autorum* 1627 m. pirmojo leidimo, kuriame Žemaitijos aprašymas prasideda 273 puslapyje, kaip Daukantas *Bd* išnašoje ir nurodo.

Paskutiniame savo veikale *Pasakojimas* Daukantas rėmėsi Mikalojaus Malinowskio parengtu Strijkovskio veikalo *Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi* leidimu, kurio įžanginiame žodyje, pasitelkus Kraševskio ir Danilavičiaus tyrimus, plačiai paliestas plagiato klausimas. Manytina, kad ne dėl to Daukantas *Pasakojime* nebecitavo Guagninio kronikos. Necitavo, nes veikale XVI a. įvykiai neaptariaimi, o skyrius apie lietuvių charakterį buvo perdėm sutrumpintas.

Literatūra:

[ANONIMAS,] 1627: „Adminitio. Ad lectorem reo Politicae studiofum“, *RESPUBLICA, siue Status Regni POLONIAE, LITUANIAE, PRUSSIAE, LIVONIAE, etc. diuerforum Autorum. LVGDVNI BATAVORUM. Ex Officina Elzeviriana*, 2–3 (https://books.google.lt/books?id=IB1YAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false).

Bd – [Simonas Daukantas,] *BUDA Senowęs-Lėtuwiū Kalnienu ir Zámajtiū iszraszē [...] Jokyb's Łaukys*, Petropilie: Spaudinie pas C. Hintze, 1845 (http://www.epaveldas.lt/recordText/LNB/C1B0003125794/S.Daukantas_Buda_Senowes_Letuwiu_Kalnienu_ir_Zamajtiu.pdf?ex-Id=316918&seqNr=1).

BOHOMOLEC, FRANCISZEK, 1766: „Przedmowa X. Franciszka Bohomolca Societatis Jesu“, *ZBIOR DZIEIOPISOW POLSKICH WE CZTERECH TOMACH ZAWARTY TOM DRUGI. KRONIKA MACIEIA STRYKOWSKIEGO, NIEGDYS W KROLEWCU DRUKOWANA TERAZ ZNOWU Z PRZYDANIEM HISTORYI PANSTWA ROSSYISKIEGO PRZEDRUKOWANA*, w Warszawie, w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypolitey u XX. Societatis Jesu, A–K2v.

[DANIŁOWICZ, IGNACY,] 1827: *Latopisiec Litwy i kronika ruska*. Z rękopisu sławiańskiego przepisane, wypisami z Wremennika Sofijskiego pomnożone, przypisami i objaśnieniami dla czytelników polskich potrzebnemi opatrzone, staraniem i pracą Ignacego Daniłowicza, profesora Zwyczajnego w Cezarskim uniwersytecie Charkowskim naprzód w Dzienniku Wileńskim roku 1824 częściami ogłoszane, a teraz w jedno zebrane, dokończone i przedrukowane.

[DANIŁOWICZ, IGNACY,] 1846: „Wiadomość o właściwych litewskich latopiscach, przez Ignacego Daniłowicza“, *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi* Macieja Strykowskiego. Wydanie nowe, będące dokładnem powtórzeniem wydania pierwotnego królewieckiego z roku 1582, poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Strykowskiego przez Mikołaja Malinowskiego, oraz rozprawą o latopiscach ruskich przez Daniłowicza, pomnożone przedrukiem dzieł pomniejszych Strykowskiego według pierwotnych wydań 1–2, Warszawa: nakład Gustawa Leona Glücksberga, księgarza, 31–63 (<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/23157/edition/66623?language=pl>).

- Darbai* – [Simonas Daukantas,] *Darbay senuju Lituwui yr Zemaycziu*, 1822; VUB RS: f. 1 – D 104 (rankraštis, vadinamasis Jurgio Platerio nuorašas).
- DAUKANTAS, SIMONAS, 1976: *Raštai 1*, sudarė Vytautas Merkys, tekstą paruošė Birutė Vagnienė, Vilnius: Vaga.
- DIACZOK, OLEG, 2012: „Badania nad życiem i twórczością kronikarza Aleksandra Gwagnina – polska, rosyjska i ukraińska historiografia do połowy XX wieku“, *Wschodni rocznik humanistyczny* 8, 163–184 (http://wrh.edu.pl/wp-content/uploads/2018/06/165_Dyaczok_wrh_8_2012.pdf).
- GROESEN, MICHEL VAN, 2022: „The Anglo-Dutch lake? Johannes de Laet and the ideological origins of the Dutch and English West Indies“, *International Journal of Maritime History* 34(4), 561–575 (<https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A3502378/view>).
- [GWAGNINI, ALEXANDER,] 1611: *KRONIKA Sármaryey Europjskiej, W KTOREY SIĘ ZAMYKA krolestwo Polskie ze wfszytkiemi Pánstwy, Xięstwy, y Prowincyami swemi: tudzież też Wielkie Xięstwo Lithew: Rujskie, Prufskie, Zmudzkie, Inflantjskie, Moskiewskie, y część Tátárow*. Przerz Aleksandra Gwagnina [...], w Krakowie, w Drukarni Mikołaja Lobá. (Leidinio originalas saugomas Vroclavo Technologijos mokslų universiteto bibliotekoje: XVII\ -15405. Skaitmeninė kopija: <https://dbc.wroc.pl/dlibra/metadatasearch?action=AdvancedSearchAction&type=-3&val1=Source:%22Sygnatura+oryginału%5C:+XVII%5C-15405%22>.)
- IKEI* – [Simonas Daukantas,] „Išrašai iš knygų apie etnografiją ir istoriją in quoro 28“; LLTIBR: f. 1 – SD 40 (rankraštis, autografas).
- IIK* – [Simonas Daukantas,] *[vairių išrašų knyga]*; LLTIBR: f. 1 – SD 55 (rankraštis, autografas).
- IVINSKIS, ZENONAS, 1960: „Ikišioliniai lietuvių kultūros istorijos tyrinėjimai. Bibliografiškai-kritiška apžvalga“, *Aidai: Mėnesinis kultūros žurnalas* 1(126), 22–29.
- IZ* – [Simonas Daukantas,] *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA*; LLTIBR: f. 1 – SD 2 (rankraštis, autografas).
- JUČAS, MEČISLOVAS, 2002: *Lietuvos metraščiai ir kronikos*, Vilnius: Aidai.
- JULKOWSKA, VIOLETTA, 2002: „Krasicki do Naruszewicza, Mickiewicz do Lelewela, czyli retorycznie o pisaniu historii“, *Napis. Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej* 8, 91–106.
- JURKIEWICZ, JAN, 2007: „Czy tylko plagiat? Uwagi w kwestii autorstwa Sarmatiae Europaeae Descriptio (1578)“, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltiniai. Faktas. Kontekstas. Interpretacija*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 71–90.
- KOTZEBUE, AUGUST VON, 1808: *Preussens ältere Geschichte von August von Kotzebue Mitgliede der königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften, Erfter Band*, Riga, bey Carl Johann Gottfried Hartmann (https://prussia.online/Data/Book/pr/preussens-aeltere-geschichte-1/Preussens_ältere_Geschichte_1.pdf).
- KRASZEWSKI, JÓZEF IGNACY, 1840: *Wilno. Od początków jego do roku 1750 1*, Na nowo poprawiony i przerobiony, Wydanie Adama Zawadzkiego, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego (https://books.google.lt/books?id=EQ1aAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false).
- KRAŠEVSKIS, JUZEFAS IGNACAS, 2014: *Vilnius. Nuo jo pradžios iki 1750 1*, iš lenkų kalbos vertė Irena Katilienė, Vilnius: Mintis.
- Kronika 1* – Maciei Osostewiczius Strykowski, *Ktora przedtym nigdy fwiâtłá nie widziâtá. Kronika Polska Litewjska / Zmodzka / y wfszytkiej Rufi Kijowskiej / Moskiewskiej / Siewierskiej / Wołhińskiej /*

Podolskiej / Podgorfkiej / Podlaskiej / etc. Y rozmaite przypadki wojenne y domowe / Pruskich / Mázowieckich / Pomorskich / y infzych kráin Kroleftwu Polkiemu y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu przyległych / Według iftotnego y gruntownego zniefienia pewnych dowodow z rozmaitych Hiftorikow y Autorow poftronnych / y domowych / y Kijowskich / Moskiewskich / Sławáńskich / Liflantskich / Pruskich starych / Dotąd ciemnochmurną nocą zakrytych Kronik / y Látopisczow Ruskich / Litewskich / y DLVGOSZA Oycá dzieiow Polkich z infzymi / z wielką pilnością y węzłowatą pracą (Ofobliwie około Dzieiow Litewskich i Ruskich od żadnego przedytm niekufzonych) Przez MACIEIA OSOSTE-WICIVSA STRYKOWSKIEGO dostátecznie nápisána / złożona / y ná pierwsze sviátło z wybádáním prawdzíwie dowodney stárodwnofci wláfnym wynálezieniem / przeważnym dochćipem / y nakładem nowo wydźwigniona przez wfzytki stárożytne wieki / aż do dzifiefyjszego Roku 1582. A naprzod wfzyftkich ile ich kolwiek íest ludzkich ná Swiecie Narodow gruntowne wywody. Z łaską y Priwileiem Kro: J. M. Drukowano w Krolewcu u Gerzego Ofterbergerá: M D. LXXXII (<https://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/publication/18976/edition/18709?language=pl>).

Kronika 2 – Maciej Strykowski, ZBIOR DZIEIOPISOW POLSKICH WE CZTERECH TOMACH ZAWARTY 2. KRONIKA MACIEIA STRYKOWSKIEGO, NIEGDYS W KROLEWCU DRUKOWANA TERAZ ZNOWU Z PRZYDANIEM HISTORYI PANSTWA ROSSYISKIEGO PRZEDRUKOWANA, w Warszawie, w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX. Societatis Jesu, 1766.

KURAN, MICHAŁ, 2011: „Spór o autorstwo *Sarmatiae Europae descriptio* a działalność translatorska Marcina Paszkowskiego“, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica* 14, 9–23.

LELEWEL, JOACHIM, 1821: „Rozbior opisu Starożytnéy Polski (Dokończenie)“, *Pamiętnik Warszawski* 21, 137–157 (<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/111475/edition/122787?language=pl>).

Ma – Simonas Daukantas, *Marguminai* (įvairių išrašų ir pastabų įvairiomis kalbomis rinkinys); LLTIBR: f. 1 – SD 27 (rankraštis, autografas).

MALINOWSKI, MIKAŁOJ, 1846: „Wiadomość o życiu i pismach Macieja Strykowskiego“, *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego*. Wydanie nowe, będące dokładnem powtórzeniem wydania pierwotnego królewieckiego z roku 1582, poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Strykowskiego przez Mikołaja Malinowskiego, oraz rozprawą o latopiscach ruskich przez Daniłowicza, pomnożone przedrukiem dzieł pomniejszych Strykowskiego według pierwotnych wydań 1–2, Warszawa: nakład Gustawa Leona Glücksberga, księgarza, 1–30 (<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/23157/edition/66623?language=pl>).

MERKYS, VYTAUTAS, ²1991: *Simonas Daukantas: istorinė apybraiža, antras papildytas leidimas*, Vilnius: Vyturys.

ORZEŁ, JOANNA, 2018: „From imagination to political reality? The Grand Duchy of Lithuania as a sucesor of Rome in the early modern historiography (15th–18th centuries)“, *Open Political Science* 1, 170–181.

Pasakojimas – Simonas Daukantas, *Pasakojimas apej Wejkatus Letuwiiu tautos senowie*, kuri trumpaj apraszia Simonas Daukantas Rasztinikas Pilozopios Magistras metuose 1850; VUB RS: f. 1 – F 171 (rankraštis, autografas).

Respublica 1627a – *RESPUBLICA, Siue Status Regni POLONIÆ, LITUANIÆ, PRUSSIÆ, LIVONIÆ, etc. diuerforum Autorum*. LVGDVNI BATAVORUM. Ex Officina Elzeviriana (https://books.google.lt/books?id=2Fk9AAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false).

- Respublica 1627b – RESPUBLICA, Sine Status Regni POLONIAE, LITUANIAE, PRUSSIAE, LIVONIAE, etc. diuerforum Autorum. LVGDVNI BATAVORUM, Ex Officina Elzeviriana* (https://books.google.lt/books?id=IB1YAAAaCAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false).
- Respublica 1642 – RESPUBLICA, Siue Status Regni POLONIAE, LITUANIAE, PRUSSIAE, LIVONIAE, etc. Diuerforum Autorum. LVGD: BATAVORUM, Ex Officina Elzeviriana* (https://books.google.lt/books?id=xxNTAAAaCAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false).
- SED – SARMATIAE EUROPAE DESCRIPTIO, QUAE REGNUM POLONIAE, LITVANIAM, SAMOGITIAM, RVSSIAM, MASSOVIAM, PRUSSIAM, POMERANIAM, LIVONIAM, ET MOSCHOVIAE, TARTARIAEQUE partem complectitur. ALEXANDRI GVAGNINI Veronensis, Equitis Aurati, peditumque praefecti. Cui fuplementi loco, ex quae gesta sunt superiori anno, inter Serenissimum Regem Poloniae et Magnum Ducem Mofchouiae breuiter adiecta sunt. Item Genealogia Regum Polonorum. Spirae. CVM PRIVILEGIO IMPER. ET REGIS GALI APUD BERNARDVM ALBINVM, M. D. LXXXI.*
- STRYJKOWSKI, MACIEJ, 1846: *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiéj Rusi Macieja Strykowskiego*. Wydanie nowe, będące dokładnem powtórzeniem wydania pierwotnego królewieckiego z roku 1582, poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Strykowskiego przez Mikołaja Malinowskiego, oraz rozprawą o latopiscach ruskich przez Daniłowicza, pomnożone przedrukiem dzieł pomniejszych Strykowskiego według pierwotnych wydań 1–2, Warszawa: nakład Gustawa Leona Glücksberga, Księgarza (<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/23157/edition/66623?language=pl>).
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 2018: *Simono Daukanto Rygos ortografija (1827–1834)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 2021: *Simono Daukanto Sankt Peterburgo ortografija (1834–1846)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- VIJŪKAS-KOJELAVIČIUS, ALBERTAS, ²1989: *Lietuvos istorija 1–2*, iš lotynų kalbos vertė Leonas Valkūnas, Vilnius: Vaga.
- WATSON, CHRISTINE, 2012: „Tradition and Translation Maciej Strykowski’s Polish Chronicle in Seventeenth-Century Russian Manuscripts“ (<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:511100/FULLTEXT01.pdf>)
- WILGOSIEWICZ-SKUTECKA, RENATA, 2013: „Kam buvo dedikuotas Gvagninio kūrinys *Sarmatiae Europae descriptio*?“, *Lietuvos istorijos metraštis 2* (2012), Vilnius: LII leidykla, 141–142.

Roma Bončkutė

CHRONICLES OF ALESSANDRO GUAGNINI AND
MOTIEJUS STRYJKOVSKIS AS SOURCES FOR SIMONAS DAUKANTAS

Summary

The article discusses the sources of the chronicles of Motiejus Strijkovskis (Polish: *Maciej Strykowski*, Latin: *Matthias Stricovius, Matys Strycovius, Matys Strykowius*, etc., 1547–c.1593) and Alessandro Guagnini (full name: Alessandro Guagnini dei Rizzoni; 1534 [1538]–1614), which were cited by Simonas Daukantas.

Daukantas wrote four works of a historical nature and quoted Strijkovskis in all of them; as for Guagnini's chronicle, he did not quote it in his first work *Darbay senuju Lituviu yr Zemaycziu* (*The Deeds of the Early Lithuanians and Samogitians*, 1822; hereinafter *Darbai*) and in his last work *Pasakojimas apej Wejkatus Lietuviu tautos senowie* (*A Narrative about the Deeds in the Ancient Times of the Lithuanian Nation*, ~1850–1854; hereinafter *Pasakojimas*). The question is raised whether the ambiguous evaluation of the authorship of Guagnini's *Sarmatiae Europae descriptio* (1574–1578; hereinafter *SED*) might have influenced Daukantas, which led him to rely more heavily on Strijkovskis's work during certain periods of the writing of his historical works. In order to determine the extent to which Daukantas was aware of Strijkovskis's accusation of plagiarism against the Italian chronicler, the dynamics of the (non) citation of the works by these two authors in Daukantas's works and in the excerpts from books are discussed.

Since Guagnini's work (and its fragments) was more frequently reprinted in Europe, even though its authorship was raising doubts, researchers are facing difficulties as to the source of citations. The article discusses the editions of fragments of Guagnini's *SED* and establishes that Daukantas translated Guagnini's 'Ducatus Samogitiae', which he used in *BUDA Senowes-Lėtuviu Kalnienu ir Zámajtiu* (*The Character of the Early Lithuanians, Samogitians, and Highlanders*, 1845; hereinafter *Būdas*), from the first edition of the 1627 book *RESPUBLICA, Siue Status Regni POLONIAE, LITUANIAE, PRUSSIAE, LIVONIAE etc. diuerforum Autorum* compiled by Johannes de Laet.

As the first edition of Strijkovskis's *Kronika* was difficult to obtain in the nineteenth century and almost impossible to use and read due to its poor condition, it is assumed that Daukantas did not have access to the first edition. The research shows that in his *Darbai*, *Istorija žemaitiška*, *Būdas* and in his notebook *Išrašai iš knių apie etnografę ir istorję in quoro 28* (*Excerpts from Books on History and Ethnography in quoro 28*), Daukantas quoted Strijkovskis's work from the 1766 edition, which differed from the first edition of 1582 in its structure and textual presentation.

In his last work, *Pasakojimas*, Daukantas relied on the edition of Strijkovskis's *Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi* (*Chronicle of Poland, Lithuania, Samogitia, and the Whole of Rus*) edited by Mikołaj Malinowski. In the introductory word, Malinowski referred to research by Józef Ignacy Kraszewski and Ignacy Daniłowicz and dealt extensively with the issue of plagiarism. In *Pasakojimas*, Daukantas no longer cited Guagnini's chronicle, but presumably not because of the accusations against the Italian chronicler. Daukantas did not quote this work because it did not deal with the developments of the sixteenth century, and the chapter on the nature of the Lithuanians was too much abridged.

ROMA BONČKUTĖ
Tekstologijos skyrius
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6
LT-10308 Vilnius, Lietuva
el. p.: bonckute@lti.lt

Gauta 2023 m. spalio 3 d.